

Т. В. Веретюк, О. В. Куцевол

**КОНЦЕПТ ГЕРОЯ ЯК ДОМІНАНТНИЙ КОНЦЕПТ ЧАСУ
(РОМАН ІГОРЯ МУРАТОВА „У СОРОЧЦІ НАРОДЖЕНИЙ”
ТА ТРИЛОГІЯ ЮРІЯ ШОВКОПЛЯСА „ЛЮДИНА ЖИВЕ ДВІЧІ”)**

На сьогодні все більше дослідників літератури віддають перевагу аналізу творчої спадщини письменників Розстріляного Відродження, тоді як доробок яскравих постатей соціалістичного реалізму залишається малодослідженим. Сучасність вимагає переосмислення спадщини цих письменників та розгляду їх творчості в українському історико-літературному контексті. Цим зумовлена актуальність нашої спроби чи не вперше здійснити ґрунтовне дослідження генезисних витоків та діалектики становлення центральних героїв творів Ігоря Муратова та Юрія Шовкопляса.

Шістдесяті роки – час виникнення нових продуктивних тенденцій у літературному процесі, піднесення загального ідейно-художнього, інтелектуально-філософського рівня в мистецтві, час творчого оновлення, „третього цвітіння” старших майстрів пера, серед яких М. Рильський, П. Тичина, М. Бажан, В. Сосюра, Л. Первомайський, І. Муратов, А. Малишко, В. Мисик, приходу в літературу нових „майстрів пера”. Перша половина 60-тих років – це часи нетривалого послаблення режимного тиску, що дозволило творам української літератури зазвучати у міжнаціональному контексті: О. Довженко „Поема про море” (1959), М. Рильський „Троянди й виноград” і „Далекі небосхили” (1960), О. Гончар „Людина і зброя” (1962), М. Бажан „Політ крізь бурю” (1965) та інші [10, 21].

Саме тоді в українській літературі окреслилось ціле жанрове утворення, якого до того не було – „проблемно-тематичний роман” [5, 27], до якого належать роман Ігоря Муратова „У сорочці народжений” та трилогія Юрія Шовкопляса „Людина живе двічі”. На думку В. Дончика, ці твори належать до „проблемної прози”, бо „дають реальне уявлення про те, що означає „вторгнення в життя”,... пройняті гострим критичним пафосом, їхня людинознавча, морально-етична проблематика виникла внаслідок серйозного і самостійного аналізу складних явищ та процесів дійсності. Суть їхніх різноманітних, видобутих з життя проблем: гуманізм, боротьба за людину, за людяність суспільних взаємин” [7, 33].

В обох творах наявні ознаки тенденції до конденсованої епічності, прагнення дати широкий „розріз” дійсності у вузьких рамках часу або подати сам час у русі, розвиткові, „розрізі”, встановити зумовленість, взаємодію сьогоднішнього і вчорашнього, що, в свою чергу, є свідченням художнього й філософського змушнення прози [7, 42]. Символічні й назви обох романів.

Варто зауважити, що Федір Коляда і Сергій Друзь – герої з „активним і діяльним світобаченням, які не проходить повз негативні факти і явища, які чітко знають свої „за” і „проти” [6, 30]. Герої, які, за словами В. Дончика, аж ніяк не виступають такими собі вседолаючими тріумфаторами, вони нерідко натрапляють на серйозні труднощі й перешкоди, які переборюють ціною

щонайвищої напруги нервів і серця [6, 31], бо обстоюють „активну особистісно-зацікавлену позицію, позицію втручання й непримиренності, самостійність мислення, творчу думку, а не механічно-виконавську психологію” [5, 46].

Адже тогочасний герой – це людина з розвиненою пам’яттю, яка гостро відчуває зв’язок із своєю землею, народом, тонко відчуває красу, дбайливо ставиться до природи й відкидає бездуховний, споживацький, нігілістичний підхід до життя та історії [6, 45].

Цікавим є той факт, що Ігор Муратов зробив критичний огляд трилогії Юрія Шовкопляса у 1962 році, а Юрій Шовкопляс у 1965 році – критичний огляд нового роману Ігоря Муратова.

Так, Ігор Муратов, говорячи в цілому про образ професора Шостенка, зазначає, що „завидна енергія, вмiли руки та твердий характер допомогли йому укріпити легку славу, що сприймалася ним як заспокійливий підсумок, а не як трамплін до нових дерзань й до нових тривог” [11, 3], але якби з самого початку професор зіштовхнувся не з покiрністю, а зі здоровим критичним розумом колег, не з мовчазною покiрністю, а з природним відвертим протестом, то він би таким не став. Як на критика, особливої уваги заслуговує той факт, що автор не злякався перенести значну частину провини за пихату особистість „патрона” на його оточення [11, 3].

Натомість Юрій Шовкопляс зауважує, що Ігор Муратов „життя свого героя простежує не день за днем, а зображує його... у ті найвідповідальніші і важкі періоди історії радянського народу, коли кожному... необхідно було зробити той чи інший вибір” [15, 3]. На думку Юрія Шовкопляса, Федір „якщо і хоче... почестей, слави, то тільки чесно заслужених. Тому і в дні миру, і в дні війни він намагається бути там, де його здібності можуть розкритися найбільш повно, де його труд може принести найбільше користі” [15, 3].

Роман „У сорочці народжений” за життя Ігоря Муратова було надруковано вперше у 1964 році у журналі „Прапор” № 8 – 11, у 1965 році вийшов окремою книжкою (російською та українською мовами). І аж у 1983 році, коли письменника вже не було в живих, був перевиданий у складі чотирьохтомного видання творів цього письменника. Ґрунтовних спроб художнього аналізу практично не було, можливо, це зумовлено часом написання, адже у романі показано шляхи становлення „справжнього керівника” епохи Радянського Союзу.

Роман складається з п’яти частин, які названі не словами, а датами, що подає певний часовий відрізок, у якому зображується життя головних героїв. Дещо перефразовуючи слова Б. Буркатова, можна сказати, що „про час, який добре нам відомий, він [Ігор Муратов] зумів розповісти самотньо, пристрасно... і – головне – зумів передати своє хвилювання читачам” [3, 186].

В. Брюгген – у статті „На передньому краї” – говорить про те, що „це роман про чесність. Про чесність і власну гідність людини, яка не здатна

жертвувати високими принципами за будь-яких, і найскрутніших умов, заради своєкорисних інтересів не здатна поступитися власною совістю” [1, 96].

Юрій Шовкопляс, на думку багатьох критиків, виявив себе зрілим художником-романістом саме у трилогії „Людина живе двічі” (1962, 1964). „Ніч проти понеділка”, „Понеділок”, „Лікарю, вилікуй себе самого!” – такі назви книг, що складають роман.

Цей найбільший і найзначніший твір Юрія Шовкопляса здобув схвальну оцінку читачів і критики, неодноразово видавався українською та російською мовами, був екранізований на замовлення Центрального телебачення кіностудією імені Олександра Довженка в 1974 році, у перекладі німецької мовою вийшов у НДР і навіть був висунутий на здобуття Шевченківської премії. Роман „Людина живе двічі” став якісно новим кроком у творчому розвитку письменника.

Дія роману відбувається переважно у стінах медичного науково-дослідного інституту впродовж трьох діб. Головний герой Федір Іполитович Шостенко – визнаний професор, відомий хірург, якого поступово нищить самовпевненість та обожнення його підлеглих. У боротьбу за відродження професора як науковця та людини вступають його діти, проте зазнають поразки, адже не виявили в ставленні до нього справжньої людяності, глибокої уваги та чуйності. І тоді на допомогу приходить мовчазний і непомітний ординатор Сергій Друзь, учень Шостенка. Лише він зрозумів, що професорові треба допомогти так, щоб не образити та не принизити його людської гідності. Під час складної операції Друзь виявляє надзвичайну майстерність і людяність, що примушує професора Шостенка замислитись над тим, що він вже давно відстав від розвитку науки, а живе лише колишніми заслугами та славою. Згодом професор усвідомлює свої помилки і духовно перероджується, починає „друге життя”.

Отже, здавалось би, на перший погляд романи „У сорочці народжений” та „Людина живе двічі” не мають нічого спільного, окрім хіба що років написання. Проте головні герої творів Федір Коляда та Сергій Друзь є досить схожими, мають однаковий світогляд та переконання.

Центральним персонажем твору Ігоря Муратова „У сорочці народжений” є Федір Коляда. Стосовно цього героя М. Ільницький у вступі до чотиритомного видання творів Ігоря Муратова зазначає, що Федір Коляда – не тільки стрижнева вісь сюжету, а що „він визначає і духовну атмосферу роману” [9, 16].

Дитинство Федора припало на час серйозних історичних перетворень в країні. Коли Федору виповнилося сім років, у країні відбулася Жовтнева революція, події якої породили процеси створення нового державного ладу, що, як правило, супроводжується кризою. Криза, яка завжди породжує настрої страху, суму, жаху, розгубленості перед невідомим. Це серйозне випробування навіть для дорослої людини, а тим більше для дитини. Вперше читач зустрічає Федора дванадцятирічним і з опису оточуючого світу легко можна зрозуміти,

що криза переломного часу ще не минулася, вона захопила, окрім світу свідомості, площини побуту та економіки. Це час, коли проблема харчування для дитини стає однією з першопланових: „Він затримався біля вухатого бідона, з якого чергова з батьківського комітету, щойно роздавала учням пайкове повидло. Затримався, щоб вимазати скоринкою білі стінки бідона. Таким чином він діставав майже цілу додаткову порцію... Удома на нього чекала незмінна, схожа на клейстер борошняна затірка, і Федькові дуже кортіло добути на закуску такого буржуйського харчу” [12, 6].

У цей кризовий час відбувається формування світоглядних рецептивів Федора: встановлення чітких моральних критеріїв, правильність яких відчувалась ним надзвичайно гостро.

Щоправда, найголовнішим прикладом у житті Федора стає його тітка – Надія Василівна – людина розумна, роботяща та тактовна, саме їй Федір завдячував своїми життєвими принципами.

Гостре відчуття часу стає для Федора логічним, потрібним і невіддільним, і сприйняття змін у житті проходить для нього через констатування ознак певного часового проміжку та відшукування свого місця в ній: „Федір з тіткою згоден: треба йому було йти до якогось будівельного або хімічного технікуму – індустріалізація країни ставала ознакою часу. Але йому все-таки хотілося стати шкільним учителем” [12, 90].

Ігор Муратов таким чином звертається до спадщини Григорія Сковороди, стверджуючи, що натура – єдиний і справжній учитель: „Не мѣшай только Ей, а сели можеш, отвращай Препятствія и будьто Дорогу Ей очищай: воистину сама она чисто и удачно совершит... Яблони не учи родить Яблока: уже сама Натура Ее научила. Огради только ее от Свиней, отрѣжь Волчцы, очисти Гусень, отврати устремляющуюся на Корень Ея Урыну и протчая. Учитель и врач нѣсть врач и учитель, а только Служитель Природы, единственныя и истинныя и Врачебницы, и Учительницы” [14, 898].

Тому послухавшись своєї натури, Федір стає учителем – зробивши сам правильний вибір професії, він зможе допомогти своїм учням здійснити правильний вибір. Це – подвійна відповідальність за своє життя та за інших, яка вимагає, загостреної чутливості до свого часу. Одного разу, ставши на цей шлях, Федір не зраджує йому. Він не охоче йде на посаду директора школи, оскільки, будучи чесним із самим собою, прагне триматися свого покликання – вчити дітей, а не керувати: „Для того, щоб керувати, теж треба мати покликання. А мені, наприклад, хочеться навчати дітей. Я вугілля вантажив, коли був безробітний, – мріяв про це. Зварював перекриття на цехах – і мріяв про це. На кордоні стояв – і мріяв про це. Та дайте ж мені попрацювати там, де мені хочеться!” [12, 211].

Федір не прагне пристосовуватися в житті, розуміє, що це – дрібні клопоти, здатні зруйнувати гідність, відсунути на маргінеси моральність.

Поведінка людей під час екстремальної ситуації часто відрізняється від звичайної, щоденної. В одних стають виразнішими негативні риси, виявляється, що вони здатні на підлість, інші ж, навпаки, проявляють свою здатність до геройського вчинку, до виключного милосердя. Автор вустами Івана Івановича подає своєрідну класифікацію: „...під лихоліття люди поділяються на чотири основні категорії: на власне жертви; на тих, хто прагне стати в помочі тим жертвам; на крикунів і фанатиків, що виправдовують будь-яке лихо високими мотивами; і... на байдужих” [12, 251]. Певно, що Федора можна віднести до другої категорії, оскільки це властива для нього позиція, його прагнення справедливості, почуття гідності, відчуття історичності власного буття, гуманізм та патріотизм довоєнного часу лише набрали нових сенсів та сил.

З початком війни Федір обороняв своє дітище – Харківський тракторний завод. У цьому факті поєднались декілька рівнів любові та відповідальності – захист своєї країни, свого міста, свого заводу і відвоювання в загарбників свого часу.

Згодом Федір йде на фронт, де стає спочатку командиром взводу, тоді політруком, а згодом – командиром роти. Після перемоги радянських військ на Курській Дузі, офіцери батальйону твердили, що саме Федір Антонович Коляда повинен був би командувати батальйоном, проте новим командиром стає племінник „великого цабе у Генштабі” [12, 290], а сам Федір у розмові із своїм політруком Венгеровим так відповідає на невдоволення усіх: „Може, мені скорчити ображену пику і піти до німців у полон за те, що мене не підвищили у чині? Тепер треба воювати, фашистів громити, боронити владу Рад. Стоятиме вона на місці – розберемося потім, що й до чого. А не стоятиме – усім нам каюк. Усьому на світі взагалі каюк. Зрозумів?” [12, 293].

У тексті відсутній момент (сцена) остаточного повернення Федора з війни. Автор подає її як уривки спогадів десятирічної давнини, де домінуючим є опис життя, щастя, миті зустрічі та акцент на тому, що це щастя тривало саме мить, яка суттєво контрастує з тим очікуваним мирним, проте якимось безрадіним сімейним життям: „Яке це було щастя – та мить... Щось безбарвне, непроникливе перевисло між тим далеким чуттям і сьогоднішнім днем, і Федір безсилий розглядіти крізь цю пелену оті Варині очі, що світилися так щиро тоді, оту її посмішку, яку вже забув” [12, 317-318].

Поцінування роботи Федора протягом усього його життя окреслилось у сутичці, що виникла на святкуванні річниці подружнього життя. Так, Гусак висловлює пасивну позицію людини інертної в справах гідності та обов’язку: „...ми вже не з цієї епохи” [12, 345]. Палій, що був присутній при цій сцені, виявився здатним оцінити Федорове ставлення до часу як до свого, тому слушно зауважив: „ – Помиляєтесь, – втрутився Палій, – Федір Антонович з цієї епохи. Він завжди на командному посту. Незалежно від того, чи воює, чи вчителює, чи він робітник, чи міністр” [12, 345], оскільки „бути на командному посту” – перш за все, значить брати відповідальність за вади свого часу на себе та прагнути виправити їх, а якщо виникне потреба – боронити честь свого часу

від нападок з боку тих людей, які звикли лише брати, не даючи взамін нічого ані людям, ані країні, ані епосі.

Вартий уваги той факт, що у романі немає опису зовнішності Федора, якого Варя вважає надзвичайно красивим, а усі інші – звичайним хлопцем. Автор зображує його без будь-яких описів зовнішності, проте впродовж усього твору утверджує внутрішню красу цієї людини. Натомість Варя з самого початку зображується дівчиною з білявим волоссям та волошковими очима.

З самого дитинства спочатку у дворі, а потім в одній квартирі поруч з Федором жили дві дівчини – Клава та Варя. І хоча Клава закохається у Федора та Федір обере молодшу сестру Варю, дівчину, яка є повним антиподом самого Федора. Кохаючи Федора, Варя спочатку відштовхує його, показуючи свій гонор, а згодом сама робить перший крок. Варя, на думку Ігоря Муратова, є „сокрытым двигателем всего романа” [13, 135], адже саме її впродовж усього роману Федір намагається перевиховати.

До речі, як такого фіналу у роману немає, автор дав право читачу самому визначити, що станеться далі, тобто дає надію читачеві на відродження Варвари.

Найяскравішою рисою характеру Федора, про яку двічі, незалежно один від одного, говорять майже одними й тими самими словами цілковито різні люди (на початку роману – Варвара, а наприкінці роману – Леокадія Павлівна): Федір належить до тих, хто більше дає, ніж бере. За словами Б. Буркатова саме ця риса визначає усю його поведінку, всі вчинки [3, 188].

Підсумовуючи усе вище сказане про Федора можна зауважити, що для нього щастя не в тому, що він залишився живим у той час, як інші загинули, а в тому, що він, незважаючи на всі поразки і невдачі, будує своє життя, відчуває себе учасником у житті свого народу, своєї батьківщини.

Сергій Друзь – герой трилогії Юрія Шовкопляса „Людина живе двічі” – також зовні непомітний: „Та й яка дівчина, а хоч би й жінка, захоче зв’язати своє життя з недоладним, завжди чомусь ніяковим, кульгавим (щоправда, не так уже й помітно), несміливим (ніхто ж ще не чув, щоб Сергій Антонович з кимось засперечався), небалакучим, понурим чоловіком? Ні, не з тих він, хто може дати бодай крихту щастя іншій людині” [17, 7].

Багатьом здається, що Друзь – так собі, ні риба, ні м’ясо, що він боїться професора Шостенка. А деякі навіть говорять, що ординатор навмисне змовчує професорові, бо це йому, Друзові, на користь. Мовчазний і спокійний Сергій для читача довгий час залишається загадкою. Але чим ближче пізнаєш героя, тим впевненішим, на думку З. Голубевої, „стає поки що інстинктивне переконання: ні, Сергій не з тих, хто за мовчанкою приховує власну нікчемність, і тим більше не з тих, хто вміє пристосовуватися до сильних світу цього” [4, 4].

Справжня краса душі ординатора довго залишається непоміченою. Навіть медсестра Женя, яка пліч-о-пліч працює з Друзем, спочатку не розгледіла цього: „Та й невже тільки хворі, свої й не свої, тематичні й випадкові, будять у

ньому людяне? Тому, мабуть, уся четверта палата й ставиться до нього так, наче треба його від усього оберігати... Невже про своїх субординаторів, хоч і явні обоє недотепа, він здатний думати тепло? А вони, здається, мають свого керівника за ніщо” [17, 101].

Зовні непомітний, скромний, навіть відлюдкуватий, котрий ніколи не міг сказати жодного слова наперекір професору Шостенку, Друзь стає справжнім самовідданим борцем за нього. На відміну від учителя, в кожному хворому Сергій бачить не „наукову тему”, а, насамперед, живу людину. Він ніби перевтілюється у хворого, вбирає в свою душу всі його болі й муки, і це додає сил у боротьбі [8, 4]. Сергій Друзь – справжня людина, справжній друг. Він із тих, хто не боїться сказати правду у вічі. Так, З. Голубєва зазначає, що „образ Сергія Друзя можна вважати творчою вдачею Юрія Шовкопляса, одним із кращих образів роману” [4, 4].

Сергій Антонович не просто так обрав професію медика. Професор Шостенко врятував від смерті на війні Сергія, молодого сапера, який згодом, відмовившись від професії архітектора, вирішив присвятити своє життя медицині. Професор бачив, що „посічений осколками юнак був здатний на більше: під час упертого бою кинути, щоб не заважав, спорожнілий автомат і, лишаючи по собі кривавий слід од численних ран, настійно й невідхильно, сантиметр за сантиметром, повзти до ворожого дота, аби тілом своїм затулити його амбразуру; і ніщо такого не спинило, не погасило б йому свідомість – він знає, на що йде. Оця настійність і вигоїла Сергія, хоч цілий місяць напівтрупом пролежав він на госпітальному ліжку. Якби був він ледь-ледь не такий твердий, не сидів би зараз перед Федором Іполитовичем” [16, 79].

Проте, працюючи в науково-дослідному інституті, ординатор особливих успіхів не досягає: „Влітку Друзь зможе відзначити четверту річницю свого перебування в цій клініці. Саме перебування, а не праці. Бо ж чого він тут досяг? Навчився більш менш вправно вирізувати апендикси, ліквідувати грижі та абияк засвоїв новітню техніку операцій на судинах. А цього й для рядового працівника науково-дослідного інституту замало” [17, 44].

Сам герой розмірковує над своєю долею лікаря так: „Будь-що має він надолужити два роки, змарновані до війни, та чотири, відібрані війною. Отже, він мусить швидше йти, напруженіше думати, більше робити, аби разом зі своїми ровесниками здійснити те, до чого прагне кожний учень, – наздогнати й хоч би на півкроку випередити свого учителя” [17, 11]. Ця самовідданість улюбленій праці, наполегливість та цілеспрямованість ординатора чітко простежуються впродовж усієї дії роману.

Цікаво, що жінка, з якою хотів би провести все життя Сергій, донька професора Тетяна, – майже антипод Друзя. Тетяна – відкрита, творча, пряма, відчайдушна, активна, розумна жінка. Вона пристрасно кохає Друзя, сама приймає рішення, перша освідчується у коханні ординатору. Хоча темі кохання приділено небагато уваги в романі, однак, автор дає зрозуміти, що почуття героїв справді щирі.

Характер Сергія Друзя поступово розкривається перед нами, що дозволяє оцінити прекрасні якості молодого ординатора – людини, в якій, на думку З. Голубевої, „надзвичайно розвинуте почуття відповідальності перед колективом, в якій глибока людяність поєднується з принциповістю і непримиренністю до будь-якої несправедливості” [4, 4]. Адже він не прагне визнання, слави, а повільно, спокійно і впевнено перетворює світ навколо себе на краще, допомагає хворим, займається „перевихованням” професора, не принижуючи його гідності.

Тож Сергій змовчував Шостенкові не тому, що боявся заслуженого професора, а тому, що вичікував слушного моменту. Молодий ординатор знав чи то пак вірив, що ще не всі сили своєї душі, не всі розумові здібності віддав Шостенко людям. Йому треба допомогти, але так, щоб не образити, не принизити його людської гідності. Під час складної операції, яка є справді героїчним поєдинком між людським розумом і смертю, професор Шостенко пробуджується [4, 4].

Товариші й колеги Сергія Друзя називають його „тлюхтієм”, „мокрою куркою”, „раком-самітником”. Але згодом у цій, на першій погляд, пасивній людині розпізнаємо „високоосвічене серце”, привабливу душу, в якій так органічно живе увага й повага до людини, і, головне, розпізнаємо активну й сміливу натуру. Непомітний ординатор відважується прийняти „непрофільного” тяжко хворого робітника Черемашка, не боячись відповідальності та можливого погіршення „показників” в інституті, і талановито виконує складну операцію [7, 197-198].

Так, саме Друзь, а не хтось інший, у критичній ситуації змушує свого вчителя зробити дуже складну операцію Черемашкові, приходиться йому на допомогу [8, 4].

Ця сміливість ординатора під час операції здається, як зауважує В. Брюгген, „короткочасним спалахом, життєвим протестом Друзя проти незмінної волі Шостенка. Але до такого зіткнення Друзь психологічно підготовлений. Чи вірить він професорові? Безумовно. Однак його віра надто відірвалася від реальної оцінки, вона застигла в часі, засліплена далеким образом фронтового хірурга-чародія. А відтоді з професором відбулися різкі зміни, яких не може не відчувати пряма й сильна натура Друзя. Поки що він не наважується сказати собі всю правду, – адже це було б, за його думкою, крахом підвалин, віри в людину взагалі” [2, 100].

За словами В. Дончика, Сергій Друзь „бачив у Шостенкові конкретну індивідуальність, розумів його кращі й гірші риси, розумів і вади, і біду талановитого професора і не судив їх, як прокурор. А по-людськи думав, чим допомогти йому. Тому в конкретних ситуаціях тих кількох днів, протягом яких триває дія роману Ю. Шовкопляса, він кожного разу приймає дуже справедливі, розважливо-людяні, а не „нальотні” рішення... Тим більше, треба додати, що і лікар і людина живуть у Друзеві нероздільно” [7, 198-199].

Сергій Друзь за своєю натурою – людина глибоко усвідомленого обов'язку, непохитної чесності, тонкої душевної організації. Його м'якість і любов до людей, що приховані за зовнішньою сухістю, аскетизмом, – м'якість, поєднана з вимогливістю. Працездатність ординатора колосальна, самовідданість безмежна. Друзь, на думку В. Брюггена, – „лікар, для якого медицина не тільки експеримент, а й людинознавство” [2, 99].

Невідомо, чим закінчиться історія професора Шостенка та скромного ординатора Друзя, адже роман має відкритий фінал, проте автор дає надію читачеві на духовне відродження Федора Іполитовича та на „друге життя” Сергія Антоновича.

Можна сміливо стверджувати, що образ Сергія Друзя – мовчазного і працюючого ординатора, є творчою вдачею автора та непересічним характером, якому „тиха вдача і скромність не заважали ... проникливо бачити в інститутсько-виробничих, наукових і в усіх інших справах насамперед їхній людський сенс” [6, 30–31].

Таким чином, бачимо, що незважаючи на несхожість сюжетних ліній творів, головні герої романів напрочуд схожі. Їх духовна краса, відданість професії та щира турбота про людей, яких вони люблять, почуття власної гідності та цілеспрямованість, поєднані зі скромністю, захоплюють читача й нині.

Отже, ця стаття присвячена проблемі дослідження генезисних витоків та діалектиці становлення героїв роману „У сорочці народжений” – Федора Коляди та героя трилогії „Людина живе двічі” Сергія Друзя, які є яскравими прикладами концепції позитивного героя в радянській літературі, котра в ці роки істотно поглиблюється, сповнюється новими гранями й барвами, а образ людини-сучасника дедалі виразніше несе в собі ідеал гармонійної, всебічно розвиненої особистості.

Література

1. Брюгген В. На передньому краї / В. Брюгген // Прапор. – 1972. – № 7. – С. 91-101.
2. Брюгген В. „Секрети” психології / В. Брюгген // Прапор. – 1971. – №11. – С.95-101.
3. Буркатов Б. Без компромиссов / Б. Буркатов // Радуга. – 1966. – № 9. – С. 185 – 188.
4. Голубєва З. Шукання героя / З. Голубєва. – Соціалістична Харківщина. – 1962. – 30 січня. – С.4.
5. Дончик В. Зупинені миті: Статті, спогади, полеміка. / В. Дончик. – К.: Радянський письменник, 1989. – 351 с.
6. Дончик В. Художня література і радянський спосіб життя. / В. Дончик. – К.: Товариство „Знання” Української РСР, 1977. – 48 с.
7. Дончик В. Час і його обличчя. Літературно-критичні нариси / В. Дончик. – К.: Радянський письменник, 1967. – С.197-199.

8. Дяченко О. Коли людина потребує допомоги... / О. Дяченко // Сільські вісті. – 21 травня. - №117. – 1966. – С.4.
9. Ільницький М. Художній літопис часу / М. Ільницький // Муратов І. Твори: У 4-х томах. – К., 1982. – С. 5-18.
10. Історія української літератури ХХ століття: У 2-х кн. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. Підручник / За ред. В. Г. Дончика. – К., 1998. – 456 с.
11. Муратов І. Профессор Шостенко и другие / І. Муратов // Літературная газета. – 1962. – 10 травня. – С. 3
12. Муратов І. Твори: У 4-х т. Т. 3 / Упоряд. Н. Білецька-Муратова; приміт. К. Балабухи. / І. Муратов. – К.: Дніпро, 1983. – С. 6-357.
13. Романенко В. Неспокій / В. Романенко // Прапор. – 1979. – № 5. – С. 133 – 136.
14. Сковорода Г. Благоданий Еродій // Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків: Майдан, 2010. – С. 898.
15. Шовкопляс Ю. История современника / Ю. Шовкопляс // Правда Украины. – 1965. – 13 березня. – С. 3
16. Шовкопляс Ю. Лікарю, вилікуй себе самого! Роман / Ю. Шовкопляс. – К.: Радянський письменник, 1964. – С. 79.
17. Шовкопляс Ю. Людина живе двічі. Роман / Ю. Шовкопляс. – К.: Радянський письменник, 1962. – 436 с.

Анотація

Т. В. Веретюк, О. В. Куцевол

Концепт героя як домінантний концепт часу (роман Ігоря Муратова „У сорочці народжений” та трилогія Юрія Шовкопляса „Людина живе двічі”)

Стаття присвячена проблематиці дослідження генезисних витоків та діалектиці становлення героїв творів Ігоря Муратова „У сорочці народжений” (Федора Коляди) та Юрія Шовкопляса „Людина живе двічі” (Сергія Друзя), які є яскравими прикладами концепції позитивного героя в радянській літературі, котра в 60-ті роки ХХ століття істотно поглиблюється, наповнюється новими гранями й барвами, а образ людини-сучасника дедалі виразніше несе в собі ідеал гармонійної, всебічно розвиненої особистості.

Ключові слова: позитивний герой, роман, честь, гідність, відповідальність.

Аннотация

Т. В. Веретюк, О. В. Куцевол

Концепт героя как доминантный концепт времени (роман Игоря Муратова „В рубашке рожденный” и трилогия Юрия Шовкопляса „Человек живет дважды”)

Статья посвящена проблематике исследования генезисных истоков и диалектике становления героев произведений Игоря Муратова „В сорочке рожденный” (Федора Коляды) и Юрия Шовкопляса „Человек живет дважды” (Сергея Друзя), которые являются яркими примерами концепции позитивного героя в советской литературе, которая в 60-е годы XX столетия значительно углубляется, наполняется новыми гранями и цветами, а образ человека-современника все отчетливее несет в себе идеал гармоничной, всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: позитивный герой, роман, честь, достоинство, ответственность.

Summary

T.V.Veretyuk, O. V. Kutsevol

The Hero's Concept as The Dominant Concept of Time (Igor Muratov's novel „Borned in the shirt” and Yuri Shovkoplyas' trilogy „Man lives twice”)

The article deals with the range of problems of research of genesis backgrounds and dialectics of formation of works' heroes of Igor Muratov's „Borned in the shirt” (Fedir Kolyada) and Yuri Shovkoplyas' „Man lives twice” (Sergij Druz), which are the bright examples of positive hero's conception in soviet literature, which in 60th years of XX century considerably becomes deeper, fills with new borders and colors, and image of contemporary human clearly carries in oneself the ideal of harmonious, comprehensively developed personality.

Keywords: positive hero, novel, honour, virtue, responsibility.

Стаття прорецензована і рекомендована до друку доктором філологічних наук, професором Маслов І. С.